

BO‘LAJAK TARJIMONLARNING LINGVOMADANIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MODELII

Abduraximova Umida Shuxratovna
Farg‘ona davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotasiya. Ushbu maqolada bo‘lajak tarjimonlarning lingvomadaniy va kommunikativ kompetentligini rivojlantirish pedagogik-psixologik asoslari taraqqiyotining muhim omili ekanligi to‘g‘risidagi fikr-mulohazalar bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: pedagogik-psixologik, lingvomadaniy, zamonaviy dunyoqarash, ijtimoiy zarurat, uzluksiz ta‘lim, individual sifatlar, iqtisodiy taraqqiyot, ta‘lim standartlari, Ta‘lim va tarbiya, ilmiy-metodik.

Tarjimonning kasbiy muloqoti - nafakat ikki tilga egasi, balki bir vaktida ikki madaniy makonda b^uluvchi, dunyoni bir vaktida ikki xar xil nuqtai nazardan idrok qilishga kadir shaxe sifatida namoyon bulishi bilan belgilanadi. Tabiiyki, psixoglossa tarjimonning til ongi birligi sifatida fakat bir-biriga mos bulgan ikki til (ona tili va xorijiy tili) tuzilishi jixdrlarini kamrab olgan bilingval bulishi mumkin. Birok, bilingvizm nafakat ikki tilda mulokot qilish, balki tarjimonning kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun tarjimonida psixoglossariydan tashkari chet tildan ona tiliga va teskari kayta kodlash mexanizmi shakllangan bulishi kerak. Shunday kilib, tarjimonning til ongi asosiy belgilari - bu bimaganiyatlik va bilingvilik komponentlar sifatida psixoglossalar majmuasi, ona tilidan chet tilga va teskari kayta kodlash mexanizmi, maganiyatlar mulokotiga kadirlik sanaladi.

Dunyoda oliy ta‘lim muassasalari va ilmiy tadqiqot institutlari tarjimonshunoslarning kas-biy ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ta‘lim jarayonini mediatexnologiyalar asosida tashkil etish, kasbiy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Shu bilan birga kasbiy muammolar, ilmiy farazlarni tekshirish, kasbiy muammolarni aniqlash, mustaqil fikrlash ta‘lim strate-giyalarini belgilash bo‘yicha ilmiy tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor berilmoqda.

Xususan, hozirgi kunda oliy ta‘lim tizimida mutaxassislar samarali tayyorlash yo‘llarini izlash - tizimli, shaxsiy-faoliyatli, maganiy, polisub‘yekt, texnologik va boshqa yondashuvlar asosida olib borilmoqda. Bo‘lajak tarjimashunoslar lingvokommunikativ kompetent-ligini shakllantirish tizimini ishlab chiqishni nazariy-uslubiy asosi sifatida biz tizimli-faoliyatli va maganiyshunoslik

yondashuvlarni tanladik. Ularni bir-birini to'ldirgan holda qo'llash bo'lajak tarjima-shunoslar lingvokommunikativ kompetentligini shakllantirish jarayonning tashki-liy kompleksligini va uni interlingvoma-daniy kommunikasiya jarayoni sifatida samarali ishlay-digan tizimni qurishni ta'min-laydi.[2]

Binobarin, mazkur qoidalarini amalga oshirilishi bo'lajak tarjimashunoslar ling-vokommunikativ kompetentligini shak-llantirish jarayonini ma'lum darajadagi abstraksiya nuqtai nazardan tadqiq qilishga imkon beradi, chunki pedagogik o'zaro harakatni pedagogik tizim o'z-o'zini rivoj-lantirishi manbai sifatida ko'rib, ular maz-kur kompetentlik shakllanadigan o'qituvchi va talabalarni o'zaro harakat jarayonining mohiyatini ochib bermaydi.

Tadqiq qilinayotgan jarayonning xususiy-ligi va bo'lajak tarjimashunoslarda shaklla-nayotgan xislatni xususiyatini inobatga olgan holda, ta'kidlaymizki, bizning tizimni qurishda bo'lajak tarjimashunoslar lingvo-kommunikativ kompetentligini shakllanti-rish jarayonni ham tizimli, ham faoliyatli xususiyatlar inobatga olinishi kerak. Shuning uchun bo'lajak tarjimashunoslar lingvokom-munikativ kompetentligini samarali shak-llantirishni ta'minlash uchun bizga tizimli va faoliyatli yondashuvlar jihatlarni bir-lashtiruvchi yondashuv talab qilindi. Bu o'quv mashg'ulotlarda chet tili nutqiy faoliyatni modellashtirish sharoitida bo'lajak tarji-mashunoslar lingvokommunikativ kompetent-ligini tartibli, tizimli amalga oshirila-digan tayyorlash tizim qurishni talab etuvchi tizimli-faoliyatli yondashuv bo'ldi.[4] Tizimli-faoliyatli yondashuv bo'lajak tarjimashunoslar lingvokommunikativ kompetentlikni shakllantirish tizimini talabani interling kommunikativ faoliyatga qo'shish jarayoni sifatida qurishni nazarda tutadi.[5:68] Madaniyatshunoslik yondashuvi bo'lajak tar-jimashunoslarning lingvokommunikativ kompetentligini madaniyatlar dialogi sifatida shakllantirish jarayonini yaratishni ta'minlaydi, bunda talaba boshidanoq faol pozisiyani egallaydi va tillararo, mada-niyatlararo va shaxslararo kasbiy muloqot sub'yekti sifatida namoyon bo'ladi.

Tizimli-faoliyatli va madaniyatshunoslik yondashuvlar asosida biz tomondan bo'lajak tarjimashunoslarning lingvokommunikativ kompetentligini shakllantirishning kom-munikativ yo'naltirilgan tizimni ishlab chiqildi, uni mavjud kasbiy lingvistik ta'-lim tizimi doirasida ishlaydigan quyi tizim deb hisoblash mumkin. Kasbiy tayyor-garlikning maqsadlari, vazifalari, maz-muni, shuningdek metodlari va shakllariga e'tiborni qaratgan holda, u ham o'ziga xos maqsadlari, vazifalari, mazmuni, usullari, shakllariga ega va ma'lum tamoyillar tizimiga asoslanadi.[6]

Tadqiqot jarayonida olingan empirik materialni nazariy tahlil qilish va umum-lashtirish natijasida biz quyidagi tamoy-illar tizimiga keltirdik: ilmiylik tamoy-ili,

ochiqlik tamoyili, kommunikativlik tamoyili, texnologiklik tamoyili, yaxlitlik tamoyili, dinamizm tamoyili.

Ilmiylik tamoyili: bo'lajak tarjima-shunoslarning lingvokommunikativ kompetentligini shakllantirish jarayonida peda-gogika, psixologiya, chet tillarini o'qitish metodikasi, lingvistika, tarjimashunoslik sohalaridagi zamonaviy ilmiy yutuqlardan foydalanish kerak. Eskirgan ma'lumotlar nafaqat tizimning ishlab chiqilayotgan sifa-tiga ta'sir qilishi, uni yaratishga sarfla-nadigan vaqtni, intellektual, hissiy, mod-diy va moliyaviy xarajatlarini oshishiga, balki uning faoliyati jarayonida salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Kommunikativlik tamoyili: bo'lajak tarjimashunoslarning lingvokommunikativ kompetentligini shakllantirish o'qitish o'quv mashg'ulotlarida modellashtirilgan chet tili nutqiy faoliyati sharoitida mada-niyatlararo aloqa vositasi sifatida tar-tibli, tizimli va o'zaro bog'liq holda chet tilini o'qitish jarayonida amalga oshiri-lishi kerak. Muloqot modeli sifatida o'quv jarayonini yaratish muloqotning faqat aso-siy, mohiyatan muhim parametrlarini modellashtirishni anglatadi, ular tarki-biga quyidagilar kiradi: muloqot sub'yek-tini kommunikativ faoliyatining shaxsiylik xosiyati, nutq parametrlarining o'zaro muno-sabati va o'zaro ta'siri, vaziyatlar muloqot ishlashining shakli sifatida, madaniyatla-raro kommunikasiya jarayonining mazmunli asosi, o'zlashtirilishi muloqot vaziyatla-rida kommunikativ faoliyatni ta'minlaydi-gan nutq vositalarining tizimi, nutq vosita-larini o'zlashtirish va ulardan foydalanish-ning funktsional xususiyati, evristiklik.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Педагогикадан атамалар луғати. — Тошкент: Фан, 2008. — 196 б.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 4-жилд. Зебуннисо-Конирил. — Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2002. — 704 б.
3. Базаров Т.Ю., Ерофеев А.К., Шмелов А.Г. Коллективное определение понятия «компетенции»: попытка извлечения смысловых тенденций из размытого экспертного знания // Вестник Московского университета. — Москва, 2014. № 1. Серия 14. Психология. — С. 87–99.
4. Алиев И.Т. Педагогинг касбий компетентлиги // Узлуксиз таълим тизимида ўқитувчиларни касбий-педагогик компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истиқболлари: Респ. илмий-амалий анжумани материаллари. — Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. — 55 б.